

Ольга МАКАРЕНКО,
кандидат педагогічних наук,
Кременецький
гуманітарно-педагогічний
інститут ім. Тараса Шевченка

ТВОРИ ДМИТРА ОНКОВИЧА ДЛЯ ДІТЕЙ

УДК 821.161.2-93.09Д.Онкович

У статті проаналізовано дитячі твори Д.Онковича, визначено їхнє місце у творчості поета, окреслено чинники їхнього впливу на маленького читача.

Ключові слова: ліризм, метафора, реалістична деталь, неоромантизм.

Уже минуло півтора року з того часу, як пішов від нас відомий український поет Дмитро Онкович. Український читач добре знає це ім'я. Поезії Д.Онковича – «це малюнки з натури: чітко описана кожна деталь, а з них постає зрілий, реалістичний образ, за яким – цілий пласт життя, обличчя епохи, доля народу». Так писав Володимир Біленко у статті «Низький уклін тобі, моє ти найдорожче» («Сільські вісті» від 6 травня 2006 р.). Народився майбутній поет у мальовничому селі Турчинці, що на Хмельниччині, в селянській родині. Працював плідно. Не поспіхом, але «грунтовно, як працює плугатар, сівач». Тож і «колосилася його нива добрим словом, густим врожаєм».

Гортаючи сторінки збірок Д.Онковича «Голуби», «Зимові яблука», «Межа», «Толока», «Біла конюшина» та ін., іще раз переконаєшся в небуденному таланті поета, в тому, що його поезія сповнює душу любов'ю до рідного слова, рідної землі, яку сам поет любив над усе і виховував любов до неї у своїх читачів.

Добре відома істина, що лише той літератор досягає вершин, хто пише не тільки для дорослих, а й для дітей. Тому ми зробимо спробу дослідити світ дитячої творчості поета. Читаючи твори Д.Онковича для дітей, одразу можна зробити висновок про їхній вплив на формування майбутньої особистості, виховання почуттів патріотизму в маленьких читачів, любові до української мови. Мовна освіта – одне з найактуальніших завдань державотворення для будь-якої країни, бо «мова і мовлення, з одного боку, є історичним продуктом нації, а з іншого – невід'ємним складником виховання і розвитку кожної особистості. Тому одним із основних завдань сучасної освіти України є формування мовної особистості» [1; 3]. Твори Д.Онковича спрямовані саме на це. З великою шаною, залучивши цілу низку художніх засобів, описував поет своє село – малу батьківщину. Прикметною ознакою цього образу є не так реалістичне, як неоромантичне забарвлення:

Моє село в долині живе.
Тож весни ручаї –
всі мої.
З поля,

Дмитро Онкович

З пагорбів поспішають,
Як вони срібно-пресрібно співають!
Мов співають жайвори всього літа,
Ті, що в небо забули злетіти...

Одним із найголовніших оберегів людини є її хата, яка береже від біди, захищає від усього злого. Це місце, де тобі найзатишніше, найтепліше, найкраще. Там поруч із тобою найрідніші люди, там – твої найсмачніші страви і любі твоєму серцю речі. Там, як завжди, зігріває тебе родинне тепло. У ній затишно, ніби в пташиному гніздечку. Тож багатьом здається, що хата – це гніздо, до якого злітаються рідні і, немов пташечки, горнуться одне до одного з любов'ю, ніжністю. Вона – чи не найбільший, найзначущіший оберіг [1; 35]. З особливим почуттям змалював Д.Онкович селянську хату, що традиційно ототожнюється з батьківським теплом і материнською любов'ю:

Під соломою хата.
Курка моя чубата!
Крилами нас накрила.
Як могла, берегла
Ту краплинку тепла.
Щоб тепліше малечі,
Підставляла до вітру плечі.
...Втишився вітер,
Пригрілись на печі діти.
На печі
І на маминій теплій руці
Засинали.
Засинали в казці,
В білому лісі...
І...
Засинали в стрісі
Вітер і горобці...

Як бачимо, в Д.Онковича немає патетики, поетичних красивостей. Навпаки, його поезія вражає інтимністю звучання, реалістичними деталями. Автор переконаний, що любов до свого народу й землі починається із замилювання природою «рідного краю, де живе дитина». Саме тому в поетичному світі митця наявні основні українські символи, зокрема образ городу, що перегукується із хрестоматійним у П.Тичини. В обох поетів головним елементом є сонях.

Квітчастий, розстелений,
 Сонях –
 Тітка-квітка золота.
 Зацвіла картопля –
 Хмара метеликів
 Тріпотить на вітрі
 І не зліта.
 Вповила,
 Пригорнула кукурудза донечку –
 З пелюшок зелених коса звиса.
 По листочку сповзає зозулька-сонечко,
 Наче крапля –
 Червона роса...

Знайомлячи дітей з довкіллям, зокрема пташиним світом, значну увагу приділяємо птахам-тотемам, наприклад ластівкам, які є оберегом українських сільських домівок. Ось як пише про них Д.Онкович:

Крилами стріху лоскочуть –
 Ластівки до хліва залетіти хочуть.
 Вагаються:
 Залетять – вертаються.
 Крилами стелю встелять.
 Кутки оглянуть.
 Позначать,
 Де гніздо буде:
 Чорну крапку поставлять на сволоку
 І скличуть толоку.

Лише спостережливість дає змогу поетові так влучно підмітити поведінку птахів. Усі ці образи яскраво оживають в уяві дитини. Першими домашніми птахами, з якими знайомимо дітей із самого малечку, є качка, півень, гуска і відповідно курчата, гусенята, що про них часто писали П.Воронько, Д.Павличко й інші наші відомі поети. Але такого незвичайного опису гусенят, як у Д.Онковича, ви ніде не зустрінете.

Твір «Зелені гуси» дає можливість учителю ненав'язливо збагатити словник учнів гарними українськими словами. Оскільки нині збірки поета стали вже бібліографічною рідкістю, а журнальні та газетні публікації фактично недоступні масовому читачеві, дозволимо собі згаданий твір навести повністю. Крім того, на нашу думку, вірш настільки цілісний, що окремі фрагменти просто не спроможні передати його краси і глибини авторської думки про матір і материнську любов.

Принесла їх мама в подолі (пелені).
 Мокрі.
 Кволі.
 – Вилізли пулятка. –
 Теплий куточок на печі обулює.
 Ледь держать голівки –
 Ключуть долівку.
 Ще ходити не вміють,
 А так щебечуть.
 Їм водички наллють,
 Крупинок насиплять білих.
 Невпопад ключуть,
 Невміло.

Тріпають,
 Дзьобами розбризкують,
 Залазять у воду –
 В міленьку миску.
 П'ють.
 Задирають голівки високо.
 Задирають голівки щосили,
 Наче у неба пити просили.
 Від лапок на печі –
 Печаті,
 Печаті...
 Стільки щебету в хаті!
 А навколо хати
 Бігає,
 Кричить запопадлива гуска-мати.
 Шукає,
 Кличе.
 Нарешті,
 В полудень
 На подвір'я винесуть
 Гусенят у решеті.
 Зеленьята...
 Травеньята...
 Пулята...
 Гусеньята...
 Радіє мати.
 До дзьобика – дзьоба,
 Щось наказує,
 Показує,
 Вчить пастися.
 Дивись:
 І воно вже скубає...
 Візьме травичку,
 Смиче, смиче,
 Ніжками опирається,
 Землю хоче підняти...
 Відскубне –
 Перекинеться.
 «Велосипед» крутять лапенята.
 Аж злякається мати.
 Потім діток пригорне,
 Крилами вкриє.
 Тільки визирають голівки,
 Сонливо-тихо наспівують.
 Звужують очі...
 Втішилась мати –
 Вже не гелгоче,
 З місця не рушить.
 Тільки гусята гускою
 Ледь-ледь ворущать...

Звернімо увагу на те, якими словами називає поет пташенят: *зеленьята, травеньята, пулята, гусеньята*. Тут же возвеличує роль матері-гуски, що радіє, турбується за діток, пригортає їх, утішається. Хоч би про що розповідав Д.Онкович, він завжди знаходив влучні слова, які легко запам'ятовувати дітям. З огляду на це його вірші збагачують дитячу мову, розвивають мислення і пам'ять дітей.

Неабияке місце у творчому доробку поета займає пейзажна лірика. Наприклад, у вірші про зимовий ліс кожен рядок, кожне речення сповнене неповторного ліризму, пересипане мовними перлами.

Випав сніг, а долі мілко, –
Упав на ліс – і весь повис.
Тут кожна гілка – біла білка,
Готова сплигнути униз.
«Тук-тук» – горішками б покликають,
Та жаль – стривожу тихий сон.
Під снігом згорбилась ялинка,
Немов дрімає білий слон.

У поезії Д.Онковича можна натрапити на такий опис поля: «бур'яни виграють поважно, верховода – осот вусатий». Лише у нього корова доїться «нитками білими», джерело «камінчиками гралось», хату «зусібіч вітром скубло», «вітер стріху куйовдив, рвав, вітер кожную соломинку перебирав». Читаєш вірші – бачиш бабу Біду, яка на ковінку спиралась у важкі роки, а «окрасць хліба, мов горобчик, на долоні», «ластівки крилами стріху лоскочуть», «каченята у неба їсти просять», гусенятко «землю хоче підняти», «город, мов килим, квітчастий, розстеле-

ний», «вповила, пригорнула кукурудза донечку – з пелюшок зелених коса звиса». А ось «по листочку сповзає зозулька-сонечко, наче крапля – червона роса». Неможливо перелічити всі прегарні здобутки словотворчості поета, його влучні вислови й різні метафори. Барвиста мова його поезії багата на епітети, порівняння. Читачам лишається тільки дивуватися красномовності автора, захоплюватися його стилем і ненав'язливою філософічністю.

Дощ над садом пройшов,
Вимив листю долоні.
Знову сонце
І крапля – мов срібло тремтяче.
Я дивлюсь –
Зрозуміти не можу ніяк:
Це природа сміється чи плаче.

Як бачимо, дитяча поезія Д.Онковича є ліричною, повчальною, пізнавальною. Вона западає в душу раз і назавжди, бо в ній без надриву, просто, але без спрощення осмислено найсокровенніше. Саме тому його твори – важливе знаряддя формування не тільки мови, а й особистості дошкільника та школяра.

Література

1. Макаренко О. Мова барвиста, мова багата / О.Макаренко. – Тернопіль: Тернограф, 2011.
2. Макаренко О. Обереги нашого двору / О.Макаренко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012.
3. Онкович Г. Українознавство і лінгводидактика / Г.Онкович. – К., 1997.
4. Онкович Д. Зелені гуси / Д.Онкович. – К., 1991.

БАБА БІДА

Баба Біда –
То по-вуличному.
А по-справжньому –
Баба Настя.
Бог їй років і років на плечі завдав,
Лише бабі не дав Бог щастя.
Довгі роки і дні –
То трудні трудовні,
То постійні нестатки,
То нестерпні податки –
Аж
зігнули
її
до землі.

Бабин світ помалів
До маленької хатки,
До городика-латки,
До курчатка-кульбабки.
Баба радо всміхнулась до них –
Уві сні повернулись з фронту сини.

Аби знову приснилися –
Довго-довго молилася
Та останнім ділилася
І добра людям зичила.
Що на смерть назбирала –
На супутник державі позичила
(Підписалась на позику хрестиком).
Кажуть,
Потім,
Вже потім начебто
Поміж зір пролітало диво це.
Але баба його не бачила,
Бо горбатий у небо не вдивиться.
Баба йшла,

наче біла
поклони
Землі.
На ковінку спиралась
Грудьми і руками,
На ковінку спиралась

Важкими роками –
І ковінка роками багатіла.
Вже й ковінка,
як баба,
згорбатіла...
Баба йшла,
Наче землю веслом гребла.
Так у вічність вона й відпливла, –
Тільки спогади-кола водою
Залишилися за Бідою...
Та малесенький горбик з хрестом у траві,
Та ще свідки живі.
Та кружляє супутник у небі,
Де зорі кишать.
(От зорю би назвати – Настя!)
А може, то в небі
Баби Біди душа –
В кращім світі шукає щастя?

Дмитро ОНКОВИЧ